

Мельник Юлія Павлівна

Інституційні та неформальні механізми забезпечення реалізації політичної відповідальності у транзитних демократіях та в умовах постдемократії

УДК 321.01:321.7

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-6.5>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Мельник Юлія Павлівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародного гуманітарного
університету
вул. Фонтанська дорога, 33,
Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-0392-4941

У статті здійснено комплексний аналіз інституційних та неформальних механізмів забезпечення реалізації політичної відповідальності у транзитних демократіях та в умовах постдемократії. Дослідження ґрунтується на сучасних теоретичних підходах до аналізу трансформацій демократичних режимів і спрямоване на виявлення специфіки функціонування механізмів політичної відповідальності за умов інституційної незавершеності демократичного переходу та структурної ерозії демократичних практик у розвинених політичних системах.

Обґрунтовано, що політична відповідальність у сучасних умовах не може бути зведена виключно до формалізованих правових або процедурних механізмів. Вона постає як багатовимірний і динамічний феномен, що формується у взаємодії інституційних структур, неформальних практик, комунікативних процесів і суспільних очікувань.

У статті показано, що в транзитних демократіях інституційні механізми політичної відповідальності характеризуються нестабільністю, вибірковою застосуванням і обмеженою автономією, що істотно знижує їхню ефективність. У цих умовах неформальні механізми – громадянська мобілізація, публічний тиск, медійна активність, протестні практики – часто виконують компенсаторну функцію, частково заміщуючи інституційну підзвітність. Водночас домінування неформальних форм відповідальності зумовлює її фрагментарність, персоналізацію та ситуативний характер.

Доведено, що в умовах постдемократії інституційні механізми політичної відповідальності зберігають процедурну завершеність і формальну стабільність, однак поступово втрачають реальний вплив на ключові процеси ухвалення політичних рішень. Неформальні механізми у таких системах дедалі більше інтегруються в комунікативні та легітимізаційні стратегії влади, виконуючи переважно символічну функцію та створюючи імітаційний ефект підзвітності без істотного перерозподілу владних повноважень.

На основі порівняльного аналізу зроблено висновок, що спільною рисою транзитних демократій і постдемократичних політичних систем є порушення балансу між інституційними та неформальними механізмами політичної відповідальності.

Узагальнюючи результати дослідження, у статті обґрунтовується необхідність комплексного підходу до аналізу політичної відповідальності, який враховує взаємодію інституційних і неформальних механізмів у контексті трансформацій сучасних демократичних режимів. Такий підхід створює теоретичні передумови для подальших досліджень проблематики демократичної підзвітності, кризи легітимності та еволюції механізмів контролю над владою в умовах глобальних політичних змін.

Ключові слова: політична відповідальність, транзитні демократії, постдемократія, інституційні механізми, неформальні механізми, політична підзвітність, демократичні трансформації.

Вступ. Сучасний етап розвитку демократичних політичних систем характеризується глибокими трансформаціями інститутів влади, форм політичної участі та механізмів взаємодії між державою і суспільством. У цих умовах особливої теоретичної значущості набуває проблема політичної відповідальності, яка виступає одним із ключових елементів забезпечення легітимності влади, стабільності політичного порядку та довіри громадян до політичних інститутів. Водночас ускладнення структури політичного управління, зростання ролі недержавних акторів і поширення форм політичної комунікації зумовлюють трансформацію традиційних уявлень про способи та форми реалізації політичної відповідальності.

У науковому дискурсі політична відповідальність дедалі частіше розглядається не лише як нормативно закріплений обов'язок суб'єктів влади або як

наслідок виборчих процедур, а як багатовимірний соціально-політичний процес, що формується на перетині інституційних, морально-етичних, комунікативних і соціокультурних чинників. Такий підхід дозволяє вийти за межі вузько юридичного тлумачення відповідальності та зосередити увагу на умовах і механізмах її фактичної реалізації у різних типах і станах демократичних систем.

Особливо показовими у цьому контексті є транзитні демократії, для яких характерні інституційна незавершеність, нестабільність правил політичної гри та вибірковість застосування механізмів підзвітності, а також політичні системи, що функціонують в умовах постдемократії, де за формального збереження демократичних інститутів спостерігається звуження реального простору політичної участі та розмивання відповідальності між різними центрами ухвалення рішень. У цих різних, але

концептуально співставних контекстах політична відповідальність набуває специфічних форм, що потребують окремого теоретичного осмислення.

У зв'язку з цим актуалізується аналіз інституційних і неформальних механізмів забезпечення реалізації політичної відповідальності, які створюють умови для підзвітності суб'єктів влади, публічної оцінки їхньої діяльності та підтримання легітимності політичних рішень. Дослідження таких механізмів у транзитних демократіях та в умовах постдемократії дозволяє виявити відмінність функціонування політичної відповідальності, а також окреслити обмеження й суперечності її інституційного закріплення в сучасних політичних системах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика політичної відповідальності посідає важливе місце у сучасному науковому осмисленні політичних процесів. У наукових дослідженнях вона переважно розглядається крізь призму різних теоретичних підходів, що відображають трансформацію демократичних інститутів і форм здійснення політичної влади в умовах суспільних змін.

Значна частина праць трактує політичну відповідальність як різновид соціальної відповідальності [1,2], пов'язаний із реалізацією владних повноважень і підзвітністю суб'єктів політики перед суспільством. У межах цього підходу акцентується роль демократичних процедур, громадянської участі та публічної оцінки діяльності влади як передумов її легітимності. Паралельно формується підхід, відповідно до якого політична відповідальність розглядається як автономна аналітична категорія, що не зводиться ані до правової, ані до моральної відповідальності, а зумовлена публічним характером політичної влади та конкуренцією політичних інтересів.

Окремий напрям досліджень присвячений співвідношенню політичної та правової відповідальності [3,4,2,5], зокрема в контексті меж їх взаємодії та ризиків надмірної юридизації політичних процесів. Водночас у науковому дискурсі поширеним є акцент на морально-етичних засадах політичної відповідальності, таких як суспільна довіра, політична доброчесність і ціннісні орієнтації, що підкреслює її залежність від рівня політичної культури.

У сучасних публікаціях дедалі більше уваги приділяється трансформації політичної відповідальності в умовах демократичного транзиту та постдемократичних тенденцій [6,7,8,9,10]. Дослідники відзначають формальне збереження інститутів підзвітності за одночасного послаблення їх реального впливу, а також розмивання відповідальності між різними акторами політичного процесу. Водночас порівняльний аналіз інституційних і неформальних механізмів забезпечення реалізації політичної відповідальності в транзитних демократіях та в умовах постдемократії залишається недостатньо систематизованим, що й зумовлює необхідність подальшого теоретичного осмислення цієї проблематики.

Мета та завдання. Здійснити комплексний аналіз інституційних та неформальних механізмів забезпечення реалізації політичної відповідальності у транзитних демократіях та в умовах постдемократії з метою виявлення особливостей їх функціонування, взаємодії та впливу на ефективність демократичного контролю над владою.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів політичної науки. Застосовано структурно-функціональний та інституціональний підходи для аналізу інституційних і неформальних механізмів політичної відповідальності та оцінки їх ролі в системі демократичного контролю. Порівняльний метод використано для виявлення спільних рис і відмінностей реалізації політичної відповідальності у транзитних демократіях та в умовах постдемократії. Системний підхід дозволив розглянути політичну відповідальність як елемент цілісної політичної системи, а аналіз наукових джерел і метод теоретичного узагальнення забезпечили концептуалізацію основних висновків дослідження.

Результати. У сучасній політичній науці аналіз трансформацій демократичних режимів ґрунтується на використанні аналітичних категорій, що дозволяють зафіксувати як процеси становлення демократії, так і тенденції її структурної ерозії.

До таких категорій належать поняття транзитних демократій та постдемократії, які репрезентують різні етапи та моделі розвитку політичних систем. Поняття транзитні демократії розглядаються як політичні системи, що перебувають у стані незавершеного переходу від авторитарних або гібридних режимів до інституційно закріпленої демократії. Для них характерне поєднання формально встановлених демократичних інститутів і процедур із нестабільними, суперечливими практиками їх функціонування. У таких системах демократичні норми та принципи співіснують із неформальними механізмами політичного впливу, персоналізованими моделями ухвалення рішень і вибіркоким застосуванням правових норм. Це зумовлює інституційну асиметрію між нормативно задекларованою демократією та реальною політичною практикою.

Постдемократія, своєю чергою, використовується як аналітичне поняття для опису стану розвинених демократичних систем, у межах яких формальні демократичні інститути зберігаються, однак поступово втрачають здатність забезпечувати реальну участь громадян у політичному процесі та ефективний демократичний контроль. За таких умов ключові політичні рішення дедалі частіше ухвалюються в межах елітних, технократичних або закритих переговорних процесів, тоді як масова участь громадян набуває переважно символічного або процедурного характеру.

Отже, транзитні демократії та постдемократія постають як взаємодоповнювальні аналітичні категорії, що дозволяють концептуалізувати різні форми напруження між демократичними інститутами, політичними практиками та реальними процесами ухвалення владних рішень у сучасних політичних системах. Транзитні демократії і постдемократія відображають різні, але структурно пов'язані траєкторії розвитку демократичних політичних систем. Якщо транзитні демократії характеризуються інституційною незавершеністю та нестійкістю демократичних практик, то постдемократія фіксує процеси поступового звуження демократичного змісту за формального збереження інституційних оболонок демократії. В обох випадках ідеться не про заперечення демократії як такої, а про трансформацію її функціонування в умовах змін соціальної структури, політичної конкуренції та характеру владних відносин.

У межах окреслених характеристик особливого значення набуває політична відповідальність, яка постає індикатором якості функціонування демократичних інститутів і реального змісту демократичного процесу. Вона виступає не лише наслідком інституційного устрою, а й чинником, що відображає ступінь узгодженості між формальними демократичними нормами та фактичними практиками здійснення влади.

При цьому, розгляд інституційних і неформальних механізмів забезпечення політичної відповідальності є принципово важливим для адекватного аналізу функціонування сучасних демократичних систем, оскільки саме їх поєднання визначає реальний зміст підзвітності та межі впливу суспільства на політичну владу. Зосередження уваги виключно на формалізованих інститутах відповідальності не дозволяє виявити фактичні практики реалізації влади, тоді як аналіз лише неформальних механізмів позбавляє дослідження прикладної придатності.

Інституційні механізми політичної відповідальності в сучасних політичних системах постають як формалізований комплекс правових норм, процедур і організаційних структур, покликаних забезпечувати підзвітність суб'єктів влади та контроль за здійсненням ними владних повноважень. До таких механізмів належать виборчі процедури, парламентський нагляд, судовий контроль, діяльність антикорупційних органів, інститути імпичменту та вочужому недовіри. Їх функціонування ґрунтується на принципі нормативної визначеності та передбачає можливість застосування санкцій у разі порушення встановлених правил.

У транзитних демократіях зазначені механізми, як правило, існують у формально завершеному вигляді, однак їх реальна ефективність залишається обмеженою. Характерною рисою таких політичних систем є асиметрія між юридичною

закріпленістю інститутів відповідальності та практикою їх застосування. Так, виборчі механізми формально забезпечують зміну політичних еліт, проте нерідко супроводжуються адміністративним впливом, нерівним доступом до медіаресурсів або вибірковим застосуванням виборчого законодавства. У результаті вибори виконують радше функцію періодичної легітимації влади, ніж інструмент реальної політичної відповідальності.

Подібна ситуація простежується і в роботі парламентських механізмів контролю. Формально закріплені інструменти – депутатські запити, тимчасові слідчі комісії, процедури заслуховування уряду – часто виявляються залежними від політичної конфігурації більшості та опозиції. За відсутності інституційної автономії парламентський контроль набуває фрагментарного характеру і використовується вибірково, що знижує його здатність виконувати функцію системного стримування влади.

У політичних системах, які в науковому дискурсі описуються як постдемократичні, інституційні механізми політичної відповідальності мають іншу логіку функціонування. Тут формальні процедури зберігають високий рівень стабільності, юридичної чіткості та процедурної досконалості. Вибори проводяться регулярно, парламентські та судові інститути діють у межах закону, а механізми підзвітності формально не порушуються. Однак ключова відмінність полягає в тому, що ухвалення стратегічних політичних рішень дедалі частіше відбувається поза межами традиційних демократичних інститутів.

Типовим прикладом є зростання ролі технократичних органів, експертних мереж, лобістських структур і наднаціональних інституцій, які не підлягають прямій електоральній відповідальності. У таких умовах інституційні механізми політичної відповідальності зберігають легітимаційну функцію, але втрачають здатність реально впливати на центри ухвалення рішень. Парламентський контроль або судовий нагляд дедалі частіше фіксують наслідки вже прийнятих рішень, а не визначають їх зміст.

Таким чином, у транзитних демократіях деформація інституційних механізмів політичної відповідальності зумовлена їхньою слабкою інституціоналізацією та залежністю від політичної кон'юнктури, тоді як у постдемократичних системах – їх формалізацією та відчуженням від реальних процесів владарювання. В обох випадках інституційна відповідальність перестає виконувати повноцінну функцію демократичного контролю, хоча з різних причин і в різних формах.

Крім того, у транзитних демократіях механізми політичної відповідальності часто реалізуються у формі персоналізованих і кризових рішень, пов'язаних із суспільним тиском, політичною мобі-

лізацією або делегітимацією правлячих еліт. Так, показовим прикладом є імпічмент та усунення з посади Пак Кин Хе у Республіка Корея у 2017 році [11]. Формально процедура відбувалася в межах конституційних механізмів, однак її запуск і політична неминучість були зумовлені масштабним суспільним протестом і втратою довіри до інституту президентства. У цьому випадку інституційна політична відповідальність була активізована під вирішальним впливом неформальних механізмів – масових протестів і громадського контролю.

Схожі риси простежуються і в інших транзитних демократіях, де відставки урядів або дострокові вибори часто стають наслідком криз легітимності, а не системної дії формалізованих процедур. Наприклад, у низці країн Центрально-Східної Європи парламентські вотуми недовіри застосовувалися вибірково й мали радше політичний, ніж інституційно стабільний характер, що свідчить про фрагментарність механізмів відповідальності та їх залежність від балансу сил [12].

Водночас у політичних системах, які в науковій літературі характеризуються як постдемократичні, політична відповідальність реалізується переважно в процедурно завершених, але змістовно обмежених формах. Класичним прикладом є колективна відставка Європейська комісія у 1999 році під керівництвом Жак Сантер [13]. Формально було дотримано всіх інституційних процедур парламентського контролю, однак подальший аналіз показав, що ключові центри ухвалення рішень у Європейському Союзі залишилися поза прямою політичною відповідальністю перед виборцями.

Іншим показовим прикладом є практика політичних відставок у Великій Британії, де міністри регулярно залишають посади через порушення стандартів політичної етики або втрату довіри [14]. Такі відставки демонструють збереження формальної культури відповідальності, однак водночас вони не завжди впливають на стратегічні напрями державної політики, що ухвалюються в закритих експертно-бюрократичних колах. У цьому контексті політична відповідальність виконує переважно репутаційну та символічну функцію, не зачіпаючи структур влади.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що інституційні механізми політичної відповідальності в умовах демократичного транзиту та постдемократії демонструють різні типи інституційної дисфункції: від інституційної крихкості до процедурної симуляції. Це свідчить про обмеженість суто формалізованих механізмів відповідальності та підкреслює необхідність аналізу їх взаємодії з неформальними практиками політичної підзвітності в сучасних демократичних системах.

Неформальні механізми політичної відповідальності посідають важливе місце у функціонуванні сучасних політичних систем, доповнюючи або част-

ково заміщуючи формалізовані інституційні процедури підзвітності. На відміну від інституційних механізмів, вони не мають чіткої правової фіксації та ґрунтуються на сукупності суспільних норм, комунікативних практик, морально-етичних оцінювань і репутаційних оцінок діяльності суб'єктів влади. До таких механізмів належать громадський тиск, діяльність громадянського суспільства, вплив мас-медіа, соціальних мереж, експертних спільнот, а також символічні форми публічної оцінки політичних рішень і поведінки владних акторів.

У транзитних демократіях неформальні механізми політичної відповідальності часто виконують компенсаторну функцію, зумовлену слабкістю або нестабільністю інституційних форм контролю. За умов обмеженої автономії судової системи, фрагментарності парламентського нагляду чи вибіркового застосування правових процедур саме неформальні практики – масові протести, громадські кампанії, медійні розслідування – стають ключовими інструментами притягнення політичних акторів до відповідальності. Водночас така форма відповідальності має переважно ситуативний характер і значною мірою залежить від рівня політичної мобілізації суспільства та кон'юнктури публічного простору.

Разом із тим домінування неформальних механізмів у транзитних демократіях нерідко призводить до фрагментації політичної відповідальності та її персоналізації. Відповідальність зосереджується навколо окремих політичних фігур, тоді як структурні чинники ухвалення рішень і системні проблеми функціонування влади залишаються поза межами публічного осмислення. У таких умовах неформальна відповідальність може виконувати радше роль інструмента політичного тиску, ніж механізму довгострокового демократичного контролю.

У політичних системах, що характеризуються як постдемократичні, неформальні механізми політичної відповідальності набувають іншого змістовного наповнення. Тут вони дедалі більше інтегруються у технології управління суспільним сприйняттям і легітимації влади. Активне використання медіа, комунікаційних стратегій, експертних наративів і символічних жестів відповідальності сприяє формуванню уявлення про підзвітність без істотного впливу на реальні центри ухвалення політичних рішень. У цьому контексті неформальні механізми часто стають складовою політичного менеджменту, а не засобом суспільного контролю.

Особливістю постдемократичних умов є те, що неформальні механізми політичної відповідальності не протистоять інституційним, а функціонують паралельно з ними, підсилюючи їх символічну легітимаційну роль. Публічні вибачення, відставки окремих посадових осіб, інформаційні кампанії або демонстративні антикорупційні ініціативи ство-

рюють ефект відповідальності, не зачіпаючи при цьому структурних засад політичної влади.

Отже, неформальні механізми забезпечення реалізації політичної відповідальності у транзитних демократіях та в умовах постдемократії відіграють принципово різні ролі. У першому випадку вони компенсують інституційну слабкість і виступають інструментом прямого суспільного впливу, у другому – стають елементом символічної стабілізації політичної системи. В обох випадках їх домінування або неконтрольоване посилення свідчить про дисбаланс у системі політичної відповідальності та обмежує можливості ефективного демократичного контролю над владою.

У транзитних демократіях неформальні механізми політичної відповідальності відіграють особливо важливу роль у ситуаціях, коли інституційні процедури підзвітності є недостатньо інституціоналізованими або функціонують вибірково. За таких умов громадянська мобілізація, публічний протест і медійний тиск стають ключовими інструментами делегітимації влади та примусу політичних акторів до відповідальності.

Показовим прикладом є події в Грузії у 2003 році, відомі як «Революція троянд». Масові акції протесту, ініційовані громадянським суспільством у відповідь на фальсифікації парламентських виборів, призвели до відставки президента Едуарда Шеварднадзе. У цьому випадку політична відповідальність була реалізована не через формалізовані інституційні процедури, а внаслідок втрати суспільної легітимності та масштабного громадського тиску, що зумовило зміну політичного керівництва [15].

Подібну логіку реалізації неформальної політичної відповідальності демонструють події в Мальті у 2019–2020 роках. Тривалі масові протести, спричинені розслідуванням убивства журналістки Дафни Каруана Галіції та підозрами у причетності представників влади до корупційних практик, зумовили оголошення про відставку прем'єр-міністра Джозефа Муската. Ключову роль у цьому процесі відігравали громадянські ініціативи, постійний медійний тиск і міжнародна увага, тоді як формальні інституційні механізми відповідальності діяли повільно та обмежено [16].

У транзитних демократіях неформальні механізми політичної відповідальності можуть мати і відкладений характер. Так, масові акції протесту в Україні на початку 2000-х років у межах руху «Україна без Кучми» не призвели до негайної зміни влади, однак істотно підірвали легітимність чинного політичного режиму та сприяли зростанню суспільної недовіри до влади. У цьому випадку неформальна відповідальність проявилася через тривале формування негативної публічної оцінки дій влади, що згодом стало одним із чинників подальших демократичних трансформацій [17]. Чому в супіноді забагато макаронів

В умовах постдемократії неформальні механізми політичної відповідальності набувають іншого функціонального змісту. Вони дедалі частіше інтегруються у комунікативні стратегії влади та використовуються як інструменти управління суспільним сприйняттям. Публічні вибачення, символічні відставки окремих посадових осіб або інформаційні кампанії створюють ефект підзвітності, не зачіпаючи при цьому структурних центрів ухвалення політичних рішень. У цьому контексті неформальна відповідальність виконує переважно легітимаційну функцію, зберігаючи зовнішні ознаки демократичного контролю за відсутності реального впливу на владні процеси.

Отже, наведені приклади свідчать про те, що неформальні механізми реалізації політичної відповідальності в транзитних демократіях і постдемократіях мають різну природу та функціональне призначення. У першому випадку вони виступають інструментом прямого суспільного тиску в умовах інституційної слабкості, у другому – стають складовою символічної стабілізації політичної системи. В обох випадках домінування неформальних механізмів вказує на структурні обмеження інституційної політичної відповідальності та потребує комплексного теоретичного осмислення.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інституційні та неформальні механізми реалізації політичної відповідальності в транзитних демократіях та в умовах постдемократії функціонують у принципово різних, але структурно споріднених контекстах демократичних трансформацій. В обох типах політичних систем політична відповідальність зберігає нормативне значення як базовий елемент демократичного порядку, водночас зазнаючи істотних деформацій у процесі практичної реалізації.

З'ясовано, що в транзитних демократіях інституційні механізми політичної відповідальності характеризуються нестабільністю, вибіркоким застосуванням і обмеженою автономією, що знижує їхню здатність забезпечувати системний та передбачуваний демократичний контроль над владою. За таких умов неформальні механізми – громадянська мобілізація, публічний тиск, медійна активність – часто виконують компенсаторну функцію, частково заміщуючи інституційну підзвітність, але водночас формуючи фрагментарний і ситуативний характер політичної відповідальності.

Доведено, що в умовах постдемократії інституційні механізми зберігають процедурну завершеність і формальну ефективність, однак поступово втрачають реальний вплив на ключові процеси ухвалення політичних рішень. У цьому контексті неформальні механізми дедалі більше інтегруються в комунікативні та легітимаційні практики влади, виконуючи переважно символічну функцію та сприяючи розмиванню відповідальності між множинними центрами ухвалення рішень.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що спільною рисою транзитних демократій і постдемократичних політичних систем є порушення балансу між інституційними та неформальними механізмами політичної відповідальності, яке має різні причини, але призводить до подібних наслідків у вигляді зниження ефективності демократичного контролю. У цьому сенсі політична відповідальність постає як багатовимірний і динамічний феномен, ефективність якого визначається не домінуванням окремих механізмів, а характером їх взаємодії.

Зроблено висновок, що подальше теоретичне осмислення політичної відповідальності потребує виходу за межі суто інституційного підходу та врахування ролі неформальних практик, комунікативних процесів і трансформацій сучасних демократичних режимів, що є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коломієць А. Є. Моральні аспекти політичної відповідальності. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 577–582.
2. Малкіна Г. М. Демократія і політична відповідальність. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2010. Вип. 21. С. 23–32.
3. Армаш Г. Особливості відповідальності «державних політичних діячів»: співвідношення політики та закону. *Юридичний журнал*. 2005. № 11. С. 20–26.
4. Балан С. В. Політична відповідальність у процесі здійснення державної влади. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2005. Вип. 30. С. 23–33.
5. Самуїлік М. М. Політична відповідальність: специфіка, структура, функціонування: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 1997. 24 с.
6. Crouch C. *Post-Democracy After the Crises*. Cambridge: Polity Press, 2020. URL: https://librarysearch.lse.ac.uk/discovery/fulldisplay?docid=alma99149005286402021&vid=44LSE_INST%3A44LSE_VU1 (дата звернення: 15.12.2025).
7. Ferraz C., Finan F. *Malfunctioning Democracies: Understanding Accountability Failures in Developing Countries*. NBER Working Paper Series. 2025. Working Paper No. 34198. URL: <https://www.nber.org/papers/w34198> (дата звернення: 15.12.2025).
8. Heinkelmann-Wild T., Rittberger B., Schimmelfennig F. Blame-shifting in the European Union: governments, parliaments and public opinion. *European Journal of Political Research*. 2023. Vol. 62, Issue 1. P. 221–238. DOI: 10.1111/1475-6765.12544. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-political-research/article/blameshifting-in-the-european-union-governments-parliaments-and-public-opinion/A2B8D8E1C39FD514DA3DD0E8DE8EFC0C> (дата звернення: 15.12.2025).
9. Koliba C. Truth and Democratic Accountability: Considerations for the Public Sphere, Public Leadership and Performance Management. *Public Performance & Management Review*. 2025. С. 1–30. DOI:

10.1080/15309576.2025.2499814. URL: <https://colab.ws/articles/10.1080%2F15309576.2025.2499814> (дата звернення: 15.12.2025).

10. Meese J. *The Algorithmic Distribution of News: Policy Responses*. Cham: Springer, 2021. DOI: 10.1007/978-3-030-87086-7. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-87086-7> (дата звернення: 15.12.2025).

11. Constitutional Court of Korea. *Decision on the Impeachment of President Park Geun-hye*. 2017. URL: <https://www.ccourt.go.kr> (дата звернення: 15.12.2025).

12. Batory A., Svensson P. *Government Formation and Collapse in East Central Europe*. *East European Politics*. 2019. URL: https://repdem.org/wp-content/uploads/2019/06/Bergman_Ersson_Hellstrom_Pre_print.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

13. European Parliament. *Report of the Committee of Independent Experts on allegations regarding the European Commission*. 1999. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (дата звернення: 15.12.2025).

14. UK Government. *Ministerial Code (latest edition)*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ministerial-code> (дата звернення: 15.12.2025).

15. Fairbanks C. *Georgia's Rose Revolution*. *Journal of Democracy*. 2004. Vol. 15, No. 2. P. 110–124. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/georgias-rose-revolution/> (дата звернення: 15.12.2025).

16. 2019–2020 Maltese protests. *Encyclopaedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/event/2019-2020-Maltese-protests> (дата звернення: 15.12.2025).

17. Україна без Кучми. Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/storinka/ukrayina-bez-kuchmy> (дата звернення: 15.12.2025).

REFERENCES:

1. Kolomiets, A.E. (2016). *Moralni aspekty politychnoi vidpovidalnosti [Moral aspects of political responsibility]*. *Molodyi vchenyi*, no. 3, pp. 577–582 [in Ukrainian].
2. Malkina, H.M. (2010). *Demokratiia i politychna vidpovidalnist [Democracy and political responsibility]*. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei*, issue 21, pp. 23–32 [in Ukrainian].
3. Armash, H. (2005). *Osoblyvosti vidpovidalnosti "derzhavnykh politychnykh diiachiv": spivvidnoshennia polityky ta zakonu [Features of responsibility of "state political actors": correlation between politics and law]*. *Yurydychnyi zhurnal*, no. 11, pp. 20–26 [in Ukrainian].
4. Balan, S.V. (2005). *Politychna vidpovidalnist u protsesi zdiisnennia derzhavnoi vlady [Political responsibility in the process of exercising state power]*. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*, issue 30, pp. 23–33 [in Ukrainian].
5. Samuilik, M.M. (1997). *Politychna vidpovidalnist: spetsyfika, struktura, funktsionuvannia [Political responsibility: specificity, structure, functioning]*. Abstract of PhD dissertation in Political Science (23.00.02). Odessa, 24 p. [in Ukrainian].

6. Crouch, C. (2020). *Post-Democracy After the Crises*. Cambridge: Polity Press.
7. Ferraz, C., & Finan, F. (2025). *Malfunctioning Democracies: Understanding Accountability Failures in Developing Countries*. NBER Working Paper Series, Working Paper No. 34198.
8. Heinkelmann-Wild, T., Rittberger, B., & Schimmelfennig, F. (2023). Blame-shifting in the European Union: governments, parliaments and public opinion. *European Journal of Political Research*, vol. 62, issue 1, pp. 221–238.
9. Koliba, C. (2025). Truth and Democratic Accountability: Considerations for the Public Sphere, Public Leadership and Performance Management. *Public Performance & Management Review*, pp. 1–30.
10. Meese, J. (2021). *The Algorithmic Distribution of News: Policy Responses*. Cham: Springer.
11. Constitutional Court of Korea. (2017). *Decision on the Impeachment of President Park Geun-hye*. Seoul: Constitutional Court of Korea.
12. Batory, A., & Svensson, P. (2019). *Government Formation and Collapse in East Central Europe*. East European Politics.
13. European Parliament. (1999). *Report of the Committee of Independent Experts on allegations regarding the European Commission*. Brussels: European Parliament.
14. UK Government. (2024). *Ministerial Code*. London: Cabinet Office.
15. Fairbanks, C. (2004). Georgia's Rose Revolution. *Journal of Democracy*, vol. 15, no. 2, pp. 110–124.
16. Encyclopaedia Britannica. (2020). *2019–2020 Maltese protests*. Chicago: Encyclopaedia Britannica.
17. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti. (n.d.). *Ukraina bez Kuchmy [Ukraine without Kuchma]*. Kyiv. Available at: <https://www.maidanmuseum.org/uk/storinka/ukrayina-bez-kuchmy> (accessed 15 December 2025).

Institutional and informal mechanisms ensuring the political responsibility implementation in transitional democracies and post-democracy conditions

Melnyk Yuliya Pavlivna

Candidate of Political Science,
Associate Professor at the Department
of Art Studies and General Humanities
International Humanitarian University
Fontanskaya Doroga str., 33, Odesa,
Ukraine
ORCID: 0000-0002-0392-4941

The article provides a comprehensive analysis of institutional and informal mechanisms ensuring the implementation of political responsibility in transitional democracies and under conditions of post-democracy. The study is grounded in contemporary theoretical approaches to the analysis of transformations of democratic regimes and aims to identify the specific features of the functioning of political responsibility mechanisms under conditions of institutional incompleteness of democratic transition and structural erosion of democratic practices in developed political systems.

It is argued that political responsibility in contemporary conditions cannot be reduced solely to formalized legal or procedural mechanisms. Instead, it emerges as a multidimensional and dynamic phenomenon shaped through the interaction of institutional structures, informal practices, communicative processes, and societal expectations.

The article demonstrates that in transitional democracies institutional mechanisms of political responsibility are characterized by instability, selective application, and limited autonomy, which significantly reduces their effectiveness. Under these conditions, informal mechanisms—such as civic mobilization, public pressure, media activism, and protest practices—often perform a compensatory function, partially substituting institutional accountability. At the same time, the dominance of informal forms of responsibility leads to fragmentation, personalization, and a situational character of political accountability.

It is further demonstrated that under conditions of post-democracy institutional mechanisms of political responsibility retain procedural completeness and formal stability while gradually losing their real influence over key political decision-making processes. Informal mechanisms in such systems are increasingly integrated into communicative and legitimizing strategies of power, performing primarily a symbolic function and generating an imitative effect of accountability without a substantive redistribution of power.

Based on a comparative analysis, the article concludes that a common feature of transitional democracies and post-democratic political systems is the disruption of the balance between institutional and informal mechanisms of political responsibility. Summarizing the research findings, the article substantiates the necessity of a comprehensive approach to the analysis of political responsibility that takes into account the interaction between institutional and informal mechanisms in the context of transformations of contemporary democratic regimes. Such an approach creates theoretical preconditions for further research into democratic accountability, crises of legitimacy, and the evolution of mechanisms of control over power in the context of global political change.

Key words: *political responsibility, transitional democracies, post-democracy, institutional mechanisms, informal mechanisms, political accountability, democratic transformations.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025